

TUDÓSÍTÁSOK, HÍREK

MINDSZENTY JÓZSEF EMLÉKEZETE
Zalaegerszeg MJV díszterme, 2017. május 17.

AZalaegerszeg Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Göcseji Múzeum szervezésében megrendezett tudományos konferencia levezető elnöke Dr. Balogh Margit, a MTA tudományos főmunkatársa volt, akinek meghatározó kutatási területe Mindszenty József bíboros életpályája.

Balaicz Zoltán, a város polgármestere köszöntötte az „egyházi és világi méltóságokat”, minden kedves vendéget; külön gratulált dr. Stróber László apátplébános úrnak, aki megkapta a Pro Urbedíjat. „Több mint köszöntőjében” méltatta Mindszenty József zalaegerszegi működését; szólt a Mindszenty-program gazdag kínálatáról és a tervezett Emlékközpontról. Mondandóját a bíboros emlékirataiból vett részletekkel keretezte.

Dr. Latorcai Csaba (kiemelt társadalmi ügyekért felelős államtitkár) – referátumnak is beillő köszöntőjében – nem pusztán mint politikus osztotta meg gondolatait a hallgatósággal, hanem mint történész is. A bíboros alakját és tevékenységét kutatva nem csupán egyháztörténeti kérdésekről tudhatunk meg többet, hanem a XX. századi magyar köztörténet megértéséhez is fontos adalékokhoz juthatunk. Tény azonban, hogy a különböző kutatócsoportokat gyakran eltérő szempontok vezérlik; egyes megszülető produktumokból pedig kiviláglik, hogy szerzőikben nem egyszer zsigeri ellenszenv munkál a bíborossal szemben. A magyar sajtóban is megjelent történelmi nyilatkozat tükrében is látható, hogy az ún. társadalomtörténeti szemléletmód, másképpen biometrikus történetírásnak nevezhető iskola csak akkor ellenséges az ún. nagy narratívákkal szemben, ha azok a nemzeti és/vagy keresztény identitás erősítését szolgálják... Ezzel szemben: a kiegyensúlyozott Mindszenty-képnek vitán felül helye van a magyar nemzeti emlékezetben; napjainkra az ő személye az általános magyar történelmi műveltség integráns részévé vált.

Virág Zsolt (Magyar Kastélyprogram Nonprofit Kft.) feladata a zalaegerszegi *Mindszenty Emlékközpont bemutatása* volt. A fejlesztések, beruházások legfontosabb célja az, hogy a Mindszenty-program segítségével, a Modern Városok Program keretében – a város kevésbé ismert értékeit „egy csomagba” foglalva – ne csak a balatoni nyaralókat vonzza egy-egy napra, hanem önálló turisztikai cél legyen a város, akár több napos kínálattal.

Az Emlékközpontot a Göcseji Múzeum historizáló épülete mellé tervezzük – modern formában – oly módon, hogy szerves egységet képezzen a kiállítási tartalommal. Az első emeleten a bíboros életútját, tevékenységét kísérhetjük végig – kutatószoba is rendelkezésre fog állni –, a második emeleti rész az egyházüldözést mutatja be.

Dr. Bakó Balázs történész (ELTE Savaria Regionális Pedagógiai Szolgáltató és Kutató Központ) *Mindszenty példaképei* címmel tartotta meg előadását. Mint megfogalmazta: nagy valószínűséggel megnevezhetők azok a személyek, akik mintát szolgáltattak neki, és vélhetően formálták személyiségét. Édesapjától a határozottságot, tisztességet és a közéleti szereplést is tanulhatta; édesanyjától, a törekeny, de szívós asszonytól hasonlóképpen az erkölcsös életet és az imádságos lelkületet.

A gimnáziumban a történelem iránti érdeklődése találkozott tanárai nagy műveltségével. A szemináriumban kapta ajándékba a nála alig idősebb tanára, Dr. Géfin Gyula barátságát. Első plébánosának, Geiszlinger Bélának, aki egy időben az egyházi pénzek kezelését is végezte, szintén sokat köszönhet. Gál Sándor, papként a püspöki székhely meghatározó személyisége, a Katolikus Néppárt megyei elnöke a politikai szereplésben lehetett példa, végül több szempontból erős minta volt Dr. Mikes János megyéspüspök a katolikus sajtó kezben tartásával, karitatív tevékenységével, legitimista felfogásával.

Dr. Balogh Margit (MTA BTK Történettudományi Intézet) előadásának címe: *Hadifoglyok, kitelepítettek, háborús bűnösök – Az emberi jogok és Mindszenty*. A főpap elsődleges feladatának természetesen a lelkipásztori tevékenységét tekintette, de ehhez szervesen hozzátartozónak vallotta a közéleti és politikai kérdésekben való állásfoglalást is, így teljesítve pasztorációs és humanitárius kötelességét. (Sokszor tájékozottabb és előrelátóbb volt adott kérdésben, mint a levelekkel megkeresett illetékesek – Szövetségi Ellenőrző Bizottság; béketárgyalások; politikusok, állami vezetők, stb.) Kapcsolatot tartott XII. Pius pápával; több tucat, a helyzetet drámai módon feltáró levéllel „bombázta” a nyugati kormányokat, de még az oroszokhoz is fordult az emberi jogok védelme érdekében. Még veszprémi püspökként szót emelt a kitelepítések ellen; a több millió németet érintő gyakorlat kapcsán utalt a zsidók deportálására: ugyanaz az embertelenség történik.

Figyelemfelkeltő jelzései, kérései kevés eredménnyel jártak. A felvidéki magyarság érdekében megfogalmazott tiltakozásai sem találtak értő fülekre (kollektív bűnösség, Beneš-dekrétumok), míg aztán szándéka szerint – tiltakozásul – visszaadta (volna) a pápának a bíborosi palástot.

Bank Barbara történész (Nemzeti Emlékezet Bizottsága) *Mindszenty letartóztatása előtti és utáni hangulatjelentésekről* foglalta össze kutatásai eredményeit. A szovjet megszállás első évétől lehetett érzékelni a katolikus egyházzal szembeni hangulatkeltést; a nyíltabb támadás '48 elejétől erősödött, s az idő haladtával sűrűsödtek az események. Agitátorok/provokátorok lepték el a gyárakat, üzemeket, intézményeket, nyilatkozatokat követelve, hogy távolítsák el Mindszentyt. Össze kellett gyűjteni a katolikus és más egyházi személyekről, hogy ki hogyan vélekedik a főpapról illetve a népi demokráciáról. A per és elítéltetés utáni jelentések eredménye: az ítéletet a katolikusok részvétellel fogadták, a reformátusok és evangélikusok egy része közömbösen, többsége helyeslőleg vette tudomásul. A katolikus papság általában kerülte a véleménynyilvánítást, néhány pap imádkozott a főpapért, Bakonyszombathelyen a bársonyosi káplán „magából kikelve” kérdezte hangosan: „Hol van a mi primásunk?”

Vörös Géza történész-levéltáros (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára) *Mindszentynek, családtagjainak és ismerőseinek megfigyelési rendszere* címmel beszélt az elnyomó hatalom egy sajátos „részlegéről” és működéséről. A bíboros megfigyelésének három korszakát különböztette meg: az első a '45-ös beiktatásától '56-ig terjedő bő évtized, a második a rövid ideig tartó szabadság napjait és az Amerikai Nagykövetség éveit foglalta magába, majd az 1971-től '75-ig tartó emigráció következett. Az eszközökben nem válogattak: volt külső megfigyelés, fotózás, továbbá telefon- és szobahallgatás, titkos házkutatás, levélellenőrzés, ügynöki hálózat. Mintegy harminc személy végezte ezt a tevékenységet; végső esetben maguk az állambiztonsági tisztek aktivizálódtak – egészen a temetési szertartásig.

Pánczél Hegedűs János publicista, történész (PPKE BTK Politikatudományi Intézet, NKE Molnár Tamás Kutatóközpont) *Szabadságharc, nem forradalom – Mindszenty és 1956* cím alatt a bíboros működését értékelte a négy és fél napig tartó szabadsága időszakát vizsgálva: eseménytörténeti szempontból nem elhanyagolható, amit szabad emberként, főpapként és közjogi méltóságként cselekedni tudott.

Az ő koncepciójában '56 legfontosabb kívánalma, hogy Magyarország, a magyar nemzet függetlenségét visszaállítsák. *Tabula rasat* vár a tisztító folyamattól, ezért is tartja – a püspöki kar ellenében is! – a fegyveres harcot helyesnek és támogatandónak. Tudatosan szabadságharcnak nevezi az eseményeket végig; számára a forradalom negatív fogalom volt a negatív történeti tapasztalatok nyomán. Ő magát pártok feletti személyiségnek tartotta; erős ellenpólus lehetett volna Nagy Imre kormánya számára.

Dr. Szabó Csaba történész (a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgatója) *A legnehezebb döntés – Mindszenty József utolsó évei (1971–1975)* címmel beszélt a nem kevésbé drámai emigráció körülményeiről. 1971 tavaszán gyorsultak fel az események, amikor VI. Pál pápa fogadta a Vatikánban Péter János magyar külügyminisztert – legfontosabb téma: a bíboros helyzetének rendezése –, de jórészt Zágon József prelátnak, a Szentgyörgyi Székely József személyi küldöttének köszönhető, hogy Mindszenty meghozta döntését. A négy feltétel közül – esztergomi érseki és primási tevékenységét függessze fel; hagyja el jelenlegi tartózkodási helyét, akár az országot is; új helyzetében ne tegyen olyan nyilatkozatot, amely rontaná a Vatikán és a magyar állam kapcsolatát; ne publikálja emlékiratait, végrendeletében hagyja a Szentszékre – az utolsó kétőt azonnal figyelmen kívül hagyta a főpap. VI. Pál – ígérete ellenére („Mindig esztergomi érseknek és Magyarország hercegprímásának tekintem.”) – 1973 decemberében üresnek nyilvánította az esztergomi érseki széket.

Dr. Soós Viktor Attila történész-levéltáros (Nemzeti Emlékezet Bizottsága) nagyobb időszakot átfogó témával jelentkezett: *A Mindszenty-kérdés a magyar–vatikáni tárgyalásokon 1963–1975 között*. (Igaz, a tárgyalások anyagának jelentős része ma is titkosnak minősül, hetven évig nem kutatható.) Az egyeztetésekre az ért is

A hercegprímás József-napon Innsbruckban, 1973-ban. Fent: Dr. Sapinsky Pirooska orvosnővel, lent Gábor Áron (1911–1982) íróval. Tarcsay-Schneiderbauer Ida asszonynak (Tirol) köszönjük a képeket.

szükség volt, mert Mindszenty jelenléte az amerikai nagykövetségen kezdetektől problémát jelentett az Egyesült Államok számára, de a magyar kormánynak is. Az 1963-ban megkezdődő tárgyalások a következő évben részleges megállapodáshoz vezettek – az „új keleti politika” jegyében. Az eredményt sikerként értékelték a kommunisták, hiszen a kiépülő Kádár-rendszer békepapjaival és az Állami Egyházügyi Hivatallal akkorra már teljesen elnémította a magyar egyházat, s így a Vatikánt félre lehetett vezetni. A kétoldalú viszonyt ez a hazug helyzet jellemezte a későbbiekben is, melyet még terhelt magyar részről a Vatikánba való „beépülés”.

Kovács Gergely (Mindszenty Alapítvány) pedig *Mindszenty József bitoros szentté avatási eljárásának történetét* foglalta össze. Azok számára, akik végighallgatták a referátumot, az egyik legfontosabb kérdés – túl azon, hogy mi történt eddig a boldoggá avatás érdekében – az, hogy mikorra várhatók e hosszú folyamat eredményei. Ez minden posztulátor számára a legnehezebb kérdés. Minden ügynöknek kell érnie az adott történelmi pillanat számára, amikor egyértelművé válik a beatifikáció vagy a kanonizáció lelkipásztori fontossága és időszerűsége. Ehhez tudatosítanunk kell magunkban, hogy a hercegprímásra három nézőpontból tekinthetünk: a történeti kutatás alanyaként; nemzeti hősként; életszentség hírében álló főpásztorként. (*Kapiller Ferenc*)

„QUIRINUS ÉS MARTINUS” – KULTURÁLIS SZIMPÓZIUM
Szombathely, Don Bosco Művelődési Ház, 2017. június 9.

A nemzetközi kulturális szimpóziумot a Szent Márton Európai Kulturális Útvonal Magyarországi Tanácsa, a szombathelyi Szent Kvirin Plébánia és Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata anyagi támogatásával szervezték meg. Az ülészak előadó a 303-ban Savariában vértanúságot szenvedett Sisciai Szent Quirinus püspök és a Savariában született Szent Márton európai kultuszának kapcsolódásáról, Quirinussal kapcsolatos hagyományok, szokások, rendezvények helyi meglétéről értekeztek.

Tóth Endre régész *Szent Quirinus és Savaria* című előadásában a Quirinus-passióból ismert adatokat összevetette az elmúlt évtizedben Szombathelyen folyt régészeti kutatások eredményeivel. Ezek alapján mutatta be a püspök mártíromságának és a nyomában kialakuló keresztény kultusznak a helyszíneit, valamint részletesen beszélt a szent ereklyéinek Savariából Rómába kerüléséről. Elmondta, hogy a meglévő tudást kiegészítő újabb adatok és információk a Vatikáni Pápai Könyvtárban beazonosított, eddig lappangó XII. századi kódex Quirinus püspök életét tárgyaló szövegének értelmezésétől várhatók.

Rosana Škrkulja, a horvátországi Sziszek (Sisak) város múzeumának régésze *Szent Quirinus és Siscia* címmel áttekintette a városban élő Quirinus-hagyományt. Elmondta, hogy az ókori Siscia püspökségének szerepét a középkorban a Szent László király által alapított Zágrábi püspökség vette át. A IV. századi sisciai keresztény közösségek nyomait csak a régészeti feltárások leletei mutatják. A mártír püspök emlékét a XVII. században az egykori Siscia városfalának alapjaira épített Szent Quirinus-templom őrizte, ez azonban a II. világháború bombázásaiban elpusztult. Szent Quirinus kultuszát napjainkban a Sisak városban a XX. században alapított plébániai közösség modern templomában ápolják.

Ilenia Malavasi asszony, az itáliai Correggio város történész polgármestere írásban megküldött előadását Orbán Róbert, a Szent Márton Európai Kulturális Útvonal Magyarországi Tanácsa egyesület elnöke ismertette, amelyből megtudhattuk, hogy Sisciai Quirinus püspököt Correggio városvédő szentjeként tisztelik. A konferencia közönsége örömmel nyugtázta, hogy a polgármester asszony Correggio város adományaként a mártír püspök életéről és vértanúságáról szóló könyveket küldött Szombathelyre. A XVIII–XIX. században megjelent, a Savaria Múzeum gyűjteményébe került kiadványok segíthetik, erősíthetik a két városban folyó Quirinus-kutatások együttműködését, és egy szombathelyi „Szent Quirinus Archívum” alapjává válhatnak.

Orbán Róbert referátumában – *Sisciai Szent Quirinus tiszteletére szentelt templomok és Quirinus-ábrázolások Európában* – részletesen beszélt a Savariában vértanú halált halt szent kultuszának itáliai, isztriai és dalmáciai elterjedéséről, valamint ismertette a történelmi Magyarországon fellelhető templom patrocíniumokat. Beszélt az ókori legendáriumokból ismert Neussi Quirinus katonaszent Németországban elterjedt tiszteletéről. Az előadást követő diskurzusban szóba kerültek a savariai költődésű Szent Quirinus és Szent Márton európai templomokban fellelhető közös ábrázolásai, valamint a két szent kultuszának kultúrtörténeti kapcsolódásai.

A konferencia záró szakaszában a napjainkban létező, Quirinushoz és Mártonhoz kapcsolódó hagyományok, szokások, rendezvények kerültek terítékre. Taschner Tamás, a Fertő-kultúrtáj magyar egyesületének titkára a Quirinus-hagyományok soproni élővé tételéről beszélt. Szávai Tamás budapesti „Szent Márton-kutató” egy középkori hagyomány, Szent Mártonnak Magyarország védőszentjeként történő elfogadtatásának lehetőségeiről értekezett, Payrits Ferenc soproni fogorvos pedig a szent halálának június 4-i ünnepén a búcsú alkalmából Sopronból Szombathelyre rendszeresen vezetett „Szent Quirinus gyalogos zarándoklat” tapasztalatairól tartott szuggesztív előadást.

A konferenciát P. Csány Péter SDB plébánosnak a Szalézi Szent Quirin-templom művészeti értékeit és a szent e templomban őrzött ereklyéjének Szombathelyre kerülését ismertető helyszíni bemutatója zárta. *(Feiszt György)*